

**OLIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARIDA MA'NAVY-MA'RIFIY
TARBIYALASHNING PEDAGOGIK TIZIMINI SHAKLLANTIRISH****Xurramova Mohidil Baxtiyorovna***Termiz davlat pedagogika institute Pedagogika kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu Tezisdá pedagoglar va talabalar o'rtasidagi o'zaro bog'lik bo'lgan uzviy aloqalar. Hamda pedagoglarning talabalarni tarbiyalashda muhim vosítalar haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Pedagoglar, Oliy ta'lim, murabbiy, talabalar insoniylik, kasbga muhabbat, ma'naviyat, va hk .*

"Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi ma'naviyatdir. Biz yangi O'zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi - bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi - ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyat. Agar kimdir, ma'naviyat masalasi - bu faqat Ma'naviyat markazi yoki tegishli vazirlik va idoralarning ishi, deb o'ylasa, xato qiladi. Bularning barchasi oldimizda turgan eng asosiy, eng muhim vazifalardan biridir."

Shavkat Mirziyoyev

Oliy ta'limda talabalar o'ziga to'g'ri baho berish, o'zini hurmat qilishi lozim. Faqat ichki uyg'unlikka ega bo'lgan insongina boshqalar hayotiga ham uyg'unlik kiritishi mumkin. Oliyjanob inson boshqalarning muvaffaqiyatidan xursand bo'ladi va mag'lubitidan aziyat chekadi. Pedagog esa talabalarning yutuqlarida xursand bo'lib qolmasdan balki lazzat ham oladi. Chunki bu yutug'da pedagogning ham kichkina ulushi bor. Mag'lubiyat bu pedagogning ham mag'lubiyatidir. Pedagogka qo'yiladigan birinchi axloqiy talab, bu talabaga hurmat bilan, mehr bilan qarash. Ma'naviy shakllanish talabadan ko'p kuch va ko'p vaqt talab etadi. Ichki qrama - qarshiliklar talabani hulqida salbiy ko'rinishlar vujudga kelishi mumkin. Bunday hollarda murabbiy etiket chegarasi doirasida ish olib borishi mehr va toqat. Bilan ish yuritishi shart. Murabbiy har bir shaxsni baholashda uning jamoadagi o'rniga, o'qishdagi muvaffaqiyatlariga, ota - onasining nasl nasabiga qarab emas, balki shu talabaning ichki dunyosini shakllanishi darajasiga, odamiyligiga qarab baho berishi lozim. Bu kamsitmaslik ularning tarbiyasi ustida ish olib borayotgan davrda nuqsonlarni yo'qotishga harakat qilish va hurmat Bilan qarashi zarur. Pedagogning talabalarga bo'lgan nisbatan bo'lgan munosabati mehr, hayri hohlik va yordamida iborat bo'lishi kerak. Ma'lumki rivojlanish uchun yordam berish murakkab jarayon bo'lib, talabalar olidag qo'yib o'zi chetda qarab turishi va faqat shu talablar qanday bajarilayotganligini kuzatib borishi yetarli degan hulosaga kelgan pedagoglar katta hatoga yo'l qo'yadilar. Talabni qo'yish qiyin emas, lekin uni bajarilishiga erishish qiyin shuning uchun talablariga to'liq javob olgan pedagoggina o'z kasbining ustasidir deb tan olish kerak. Yaxshi pedagog har bir talabga individual yondoshib, uning talablariga javob berishida

qanday qiyinchiliklar vujudga kelayotganini, uni nima qiynayotganini sinchiklab o'rganishi lozim. Talabaga bu jarayonda hayri hohlik bilan yordam qo'lini cho'zishi kerak.

Pedagogning ishida muomalaning turli bosqichlarida uning emotsional kayfiyati: faoliyatga hozirlik ko'rish jarayonida, uni amalga oshirish davrida, munosabat amalga oshgandan keyingi his qilnadigan sezgilarda va kechinmalarda muhim rol o'ynaydi. SHu tariqa biz kasbiy pedagogik munosabatni amalga oshirish uchun juda muhim bo'lgan pedagogning psihik holatlari va ularni faoliyati hamda munosabati jarayonida boshqarish muommasiga yaqinlashib kelayapmiz. Kasbiy pedagogik munosabat jarayonida ijobiy kayfiyatni boshqarish muammolari nihoyatda muhimdir. Darsaga bo'lgan psixologik rag'bat, guruh bilan bo'ladigan munosabatga rag'bat, o'zaro fikr almashish ilhomi degan ilhomning vujudga kelishi va amalga oishirilishi murakkab jarayondir. Dastlab pedagogning mustaqil psixologik yo'l tutishi asosida, uning pedagogik ishga munosabati uni jalb qiladigan bo'lajak faoliyati materialiga munosabati natijasida, talabalar bilan bo'ladigan munosabatidan qoniqishini oldindan his qilish asosida vujudga keladigan ilhom guruh Bilan bevosita o'zaro hamkorlik qilish paytida huddi ana shu bevosita aloqaga muhtoj bo'ladi, bevosita muomala asosida rivojlanadi va mustahkamlanadi. Pedagogning talabalar bilan munosabati ijodiy kayfiyati pedagogning ijodiy individualligining o'ziga hosligi, talabalar jamoasining hususiyatlari, faoliyat sharoitlari va shu kabilar bilan bog'liq bo'lgan ko'p qirrali jarayondir.

Tarbiyalanuvchilar bilan muomala jarayonida va bevosita undan oldin ijodiy kayfiyatni boshqarish – pedagog mehnatining eng muhim kasbkorlik talabi bo'lib, u pedagogning guruhda, tarbiyalanuvchilar Bilan muomalada va shu kabilarda erkin bo'lishni, xulq – atvorning samarli bo'lishni ta'minlaydi. Pedagogik ijodkorlikning asosiy bosqichlariga nisbatan pedagogning ijodiy kayfiyatiga muomala ta'sirining qo'ydagi jixatlarini ajratib ko'rsatish mumkin:

Pedagogning guruhdagi muomalasini oldindan payqashi uning ijodiy kayfiyatini safarbar qiluvchi omil ekanligi;

guruh bilan dastlabki aloqa bevosita muomala paytida pedagog ijodiy kayfiyatining rag'batlantiruvchi omili sifatida;

pedagogning guruh bilan muomalasi tizimi: u faoliyat jarayonida pedagogning ijodiy kayfiyatini rivojlantirishni qo'llab – quvvatlaydi va rag'batlantiradi;

muomaladan qanoat hosil qilish shundan keyingi faoliyatda pedagogning ijodiy kayfiyatini rag'batlantiruvchi omil sifatida.

Pedagog muomala jarayoni o'zida kechadigan bir qancha shart –sharoitlar bilan murakkablashadi. Muomala shart – sharoitlari muomala harakteriga ancha ta'sir qiladi, aslida ular muomalaning kasbiy yo'nalishini ko'p jihatidan belgilab beradi. Muomalaning oshkoralik vaziyat ko'pgina qiyinchiliklar. Tadqiqotchilar qayd etib o'tganlaridek, kishilar oldida, katta auditoriya oldida muomala qilish auditoriyaning gapiruvchiga diqqat qilishga muljallangan bo'lib boshlovchilar uchun nihoyatda murakkbdir va maxsustayyorgarlik ko'rmasdan o'tkazilishi mumkin emas. Faqat o'zaro fikr almashish malaka va usullarini egallashgina muomala jarayonida pedagogning hissiy kayfiyatini ta'minlaydi. Pedagogning ijodiy kayfiyatini boshqarishning alohida muhim muomalasi bunday kayfiyatni bevosita faoliyat oldidan chiqarish va safarbar qilish noijodiy kayfiyatni yengish hisoblanadi va hakoza.

Pedagog talabalar bilan hamkorlikda yashar ekan o'qituvchining etiketiga qat'iy rioya qilishi kerak. Unga ishonib aytilgan talabani (sekeretini) sirini hech kimga aytmasligi, uning ustidan kulmasligi va albatta u bilan samimiy bo'lishi shart.

ADABIYOTLAR:

1. I.A .Karimov . Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch. T . 2008.
2. O'zbek pedagogikasi antologiyasi [tuzuvchilar K. Hoshimov, S.Ochil),1–2j.lar, T., 1995, 1999;
3. Pedagogik izlanish, T., 1990; Yo'ldoshev Q.,
4. O'qituvchi kitobi, T., 1997. Qozoqboy Yo'ldoshev.